

MAŁOPOLSKA

regiony
regionalizmy
małe ojczyzny

MAŁOPOLSKA

XVIII

regiony
regionalizmy
małe ojczyzny

Kraków 2016

Redakcja:

Zdzisław Noga (redaktor naczelny),
Waldemar Bukowski, Iwona Górny, Joanna Grzeszczuk, Renata Hołda,
Ewa Skrobiszewska, Mateusz Wyżga (sekretarz)

Rada naukowa:

Feliks Kiryk (przewodniczący), Edward Chudziński, Jan Flaszka, Ryszard Kantor, Peter Kónya, Bogusław Krasnowolski, Maciej Mączyński, Barbara Miszczyk, Aivas Ragauskas, Kazimiera Skaluba, Tadeusz Skoczek, Anna Wiśniewska, Jerzy Woźniakiewicz, Wiesław A. Wójcik, Franciszek Ziejka

Recenzenci:

Zbigniew Beiersdorf (Uniwersytet Jagielloński)
Piotr Borek (Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków)
Zdzisław Budzyński (Uniwersytet Rzeszowski)
Bartosz Drzewiecki (Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków)
Olga Fejtová (Archiv Hlavního Města Prahy)
Myron Kapral (Ukraińska Akademia Nauk, Lwów)
Waldemar Kowalski (Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków)
Konrad Meus (Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce)
Piotr Miodunka (Uniwersytet Ekonomiczny, Kraków)

Współpraca: Polskie Towarzystwo Historyczne

MAŁOPOLSKA

Patronat honorowy: Jacek Krupa – Marszałek Województwa Małopolskiego

© Copyright by Małopolski Związek Regionalnych Towarzystw Kultury,
Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, 2016

Wydawca: Małopolski Związek Regionalnych Towarzystw Kultury,
Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie

Wojewódzka
Biblioteka
Publiczna
w Krakowie

INSTYTUCJA KULTURY
WOJEWÓDZTWA
MAŁOPOLSKIEGO

Adres redakcji: 31-124 Kraków, ul. Rajska 1, p. 38; tel. 12 375 22 34, fax 12 375 22 03
e-mail: redakcjamałopolska@rajska.info; www.malopolska.org

Korekta: Iwona Górny, Joanna Grzeszczuk; *Tłumaczenia:* Elżbieta Plutecka

Skład komputerowy: Maria Jakubowska

Projekt okładki: Beata Ozga

Na okładce: Dawna cerkiew greko-katolicka w Królowej Górnej, obecnie kościół rzymsko-katolicki pw. Narodzenia NMP; fot. Justyna Olesiak

Druk i oprawa: Drukarnia Beltrani, 31-982 Kraków, ul. Śliwkowa 1, tel. 503 165 120

PL ISSN 1641-1102

fol. Wojciech Kowalewski

śp. Ksiądz Władysław Pilarczyk

(28 XI 1931 – 26 X 2015)

Inicjator publikacji rocznika „Małopolska. Regiony – regionalizmy – małe ojczyzny” oraz jego wieloletni redaktor. Przewodniczący Małopolskiego Związku Regionalnych Towarzystw Kultury, założyciel i Prezes Towarzystwa Przyjaciół Orawy, wybitny działacz społeczny, animator wielu regionalistycznych wydarzeń kulturalnych na Orawie, w Małopolsce i w kraju.

Rada Naukowa i Redakcja

OD REDAKTORA

Ze smutkiem przychodzi mi odnotować to, że w ostatnich latach redakcja naszego rocznika poniosła dotkliwe straty. Tuż przed oddaniem poprzedniego tomu do druku zmarł śp. Doktor Sylwester Dziki, wieloletni sekretarz redakcji. Następnie 26 października 2015 r. odszedł śp. Ksiądz Władysław Pilarczyk, faktyczny twórca naszego rocznika i wieloletni zastępca Redaktora, pasjonat ruchu regionalistycznego. Sylwetkom obu naszych Kolegów poświęcamy obszerne teksty na początku tomu. Po Ich odejściu będzie nam trudniej kontynuować dzieło naszych Poprzedników, ale pozostając w przekonaniu o słuszności Ich wyborów, czujemy się zobowiązani do dalszej pracy na rzecz „Małopolski”.

Tom niniejszy zachowuje dotychczasową strukturę rocznika. Czytelnik znajdzie w nim zarówno teksty naukowe, popularno-naukowe, materiały źródłowe do dziejów idei regionalizmu i osób związanych z tym ruchem, artykuł o edukacji regionalnej oraz recenzje i sprawozdania z ważnych dla środowiska regionalistów wydarzeń. Część pierwszą pod tradycyjnym tytułem *Problemy, sprawy, ludzie* otwiera tekst Ewy Horyń poświęcony nazewnictwu ulic i placów w Bochni i Wieliczce. Autorka przekonuje o wpływie, rozwijanego przez wieki w obu miastach, górnictwa solnego na współczesne nazewnictwo miejsc publicznych. Same nazwy mogą być źródłem historycznym, zawierają wiele informacji i poświadczają niekiedy wielowiekową funkcję konkretnego miejsca czy ulicy. Warto przeczytać także kolejny tekst pióra Ewy Zmudy, poświęcony rękopisom z archiwum karmelitanek bosych w Krakowie. Można się z niego wiele dowiedzieć o przeszłości tego zgromadzenia, wejrzeć w życie codzienne siostr, słowem, poznać ważny fragment przeszłości Krakowa, stolicy naszego regionu.

Z Krakowa przenieśmy się na południe, do urokliwej Mszany Dolnej, by wraz z Agnieszką Świerk prześledzić ewolucję imion żeńskich w XX wieku. Autorka dokonała porównań, obliczyła częstotliwość wyboru poszczególnych imion chrzestnych dla dziewczynek, zwróciła uwagę na mody w tym zakresie na początku i na końcu ubiegłego stulecia. I warto dodać, że jej ustalenia mają znaczenie szersze, wykraczające daleko poza granice parafii mszańskie. Z kolei historyk-mediewista i nasz stały autor Jerzy Rajman przybliżył nam interesujące miejsca – miasta i klasztory – położone na północ od Krakowa, przy drodze na Mazowsze. Artykuł ten może być dla wielu z nas inspiracją

do wycieczek w miejsca często nam jeszcze nieznanne i niedoceniane. Nie umniejszając w niczym wartości sławnych miejsc odległych, uroczych miast Toskanii, klasztorów włoskich czy zamków francuskich, warto też dostrzec i poznać miejsca w najbliższej okolicy, niemniej urokliwe, chociaż często zapomniane i ciągle jeszcze (przynajmniej niektóre) zaniedbane, a przecież ściśle wplecione w polskie dzieje i bliskie sercu. W kolejnym tekście Malwina Wylęzek na przykładzie królewskiego miasta Pilzna, leżącego na ważnym węgierskim szlaku handlowym przedstawia konflikty gminy miejskiej z tamtejszymi starostami. To studium przypadku dotyczy zjawiska szerszego, mianowicie pozycji miast królewskich w Polsce szlacheckiej. W Pilźnie funkcjonowała także społeczność żydowska, która stanowiła konkurencję dla mieszczan chrześcijańskich, ale była popierana przez starostów, ponieważ jej działalność gospodarcza zwiększała dochody.

W dalszej części „Małopolski” wracamy z czasów dawniejszych do wieku XIX, by prześledzić losy Juliusza Rippera, urodzonego w Podgórzu admirała austriackiego, który mógł być dowódcą polskiej marynarki wojennej, ponoć rozmawiał na ten temat z samym Józefem Piłsudskim, ale nie doczekał wolnej Polski, zmarł w 1914 r. Autor – Andrzej Bogunia-Paczyński przedstawił także dzieje „krakowskie” rodziny admirała z Podgórza. Na jej przykładzie widać jak silnie splatało się w XIX w. życie poszczególnych mieszkańców Krakowa i miast okolicznych z losami monarchii austro-węgierskiej.

Kolejny tekst pióra Dawidgi i Macieja Mączyńskich stanowi rekonstrukcję językową obrazu dawnych górali podhalańskich na podstawie utworów rodowitego zakopiańczyka – utalentowanego artysty rzeźbiarza, Wojciecha Brzegi. Liczne cytaty dają nam wgląd w piękną i bogatą gwarę góralską. Wreszcie Piotr Maroszek wieszcie Czytelnika do położonej pod Krakowem Doliny Mnikowskiej, do związanych z nią legend narodowych i tradycji religijnych. Możemy podążać śladem Autora do tego pięknego zakątka naszej ojczyzny, gdzie niemal każdy kamień ma swoją historię, zapisaną przez bohaterów powstań czy pobożny lud podkrakowski.

Stamtąd przeniesiemy się na wschód, do najstarszego na świecie miejsca eksploatacji ropy naftowej i dzięki pracy Sebastiana Wacięgi poznamy galicyjskich pionierów przemysłu naftowego z drugiej połowy XIX w. Część pierwszą naszego tomu zamyka artykuł Justyny Olesiak poświęcony architekturze łemkowskiej na Sądecczyźnie, jej przeszłości i dzisiejszym charakterze, a także perspektywom wykorzystania tego dziedzictwa kulturowego w przyszłości.

Tradycyjnie dział drugi dotyczy instytucji. Tu została przedstawiona koncepcja rozwoju Szlaku Kultury Wołoskiej, a także obszerne sprawozdanie z działalności Stowarzyszenia „Klub Przyjaciół Wieliczki”. Sprawozdanie to jest podsumowaniem jego półwiecznej już działalności. Trzeci tekst dotyczy przeglądu zespołów wywodzących się z regionu Krakowiaków Zachodnich

i kultywujących tradycje folklorystyczne tego obszaru etnograficznego. Przeglądy takie odbywają się już od ponad 20 lat, a ich znaczenie dla kultury ludowej wydaje się niedoceniane.

Tradycyjnie w dziale nazwanym *Archiwum myśli regionalistycznej* publikujemy kolejny klasyczny już dziś tekst źródłowy, tym razem pióra Juliusza Zborowskiego, wybitnego etnografa i językoznawcy, badacza Podhala i wieloletniego dyrektora Muzeum Tatrzańskiego.

W dziale kolejnym *Materiały, świadectwa, dokumenty* znalazł się artykuł Eugeniusza Żaby poświęcony dziejom Jangrota w pierwszych dekadach ubiegłego stulecia, a także rozważania naszej niestrudzonej Autorki Ewy Leśniak, tym razem o wierzeniach ludowych i tradycji mieszkańców wsi Przyszowa. Oba te teksty to swoiste studia przypadku. Wiele innych miejscowości dotykał podobny los jak mieszkańców Jangrota, w wielu innych wsiach ich dawni mieszkańcy mieli podobne wyobrażenie o świecie i podobne zwyczaje. Dobrze jest je utrwalić w druku, ocalić od zapomnienia i dla współczesnego Czytelnika i dla potomnych.

Zgodnie z tradycją znalazł się w niniejszym tomie także artykuł poświęcony edukacji regionalnej, a w dalszej jego części pracowicie zbierane materiały do słownika biograficznego Małopolski.

Ponadto znajdzie Czytelnik recenzje publikacji i wystaw związanych z historią i kulturą lokalną i regionalną, kronikę wydarzeń, wreszcie przegląd nowości regionalnych dostępnych w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie. Oddajemy do rąk Czytelnika zróżnicowany tematycznie i obszerny tom, zachęcając do lektury z nadzieją, że prezentowane teksty znajdą życzliwe przyjęcie, dostarczą wrażeń i interesującej wiedzy o naszym najbliższym, a często nieznanym świecie. A może zachęcą niektórych z Państwa do aktywnej współpracy z naszym rocznikiem?

Zdzisław Noga